

Crina Maria ANGHEL
Doctorand
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca
România

Receptarea romanului Paul și Virginia în România

Rezumat: Studiul analizează receptarea în România a romanului *Paul și Virginia* (Bernardin de Saint-Pierre) de la prima traducere (1831) până în 2024, pe baza edițiilor, reeditărilor și ecourilor critice din presă. Prima versiune românească este a lui Iancu Buznea, urmată de traduceri/reeditări semnate de A. Pelimon, D. Stăncescu, I. Săndulescu, A. Lascarov Moldovanu, V. Ursu, A. Năstase și A.I. Ionescu. Apogeul difuzării și popularității survine în perioada interbelică prin colecția „Biblioteca pentru toți”, care duce textul către publicul larg, mai ales către adolescenți. De-a lungul timpului, romanul a fost constant perceput ca unul de dragoste cu vocație moral-pedagogică, util formării tinerilor. Iconografia copertilor și paratextele pun în evidență atât idila exotică, cât și finalul tragic, elementele care au susținut longevitatea emoțională a cărții.

Cuvinte cheie: Paul și Virginia, roman de dragoste, retraducere, România, paratext

Résumé: L'étude analyse la réception en Roumanie du roman *Paul et Virginie* (Bernardin de Saint-Pierre), de la première traduction (1831) jusqu'en 2024, à partir des éditions, rééditions et échos critiques dans la presse. La première version roumaine est due à Iancu Buznea, suivie de traductions/rééditions signées par A. Pelimon, D. Stăncescu, I. Săndulescu, A. Lascarov Moldovanu, V. Ursu, A. Năstase et A. I. Ionescu. L'apogée de la diffusion et de la popularité se situe pendant l'entre-deux-guerres grâce à la collection «Biblioteca pentru toți», qui a porté le texte vers un large public, notamment les adolescents. Au fil du temps, le roman a été constamment perçu comme un roman d'amour à vocation

morale et pédagogique, utile à la formation des jeunes lecteurs. L'iconographie des couvertures et les paratextes mettent en évidence à la fois l'idylle exotique et le dénouement tragique — des éléments qui ont assuré la longévité émotionnelle du livre.

Mots-clés: Paul et Virginie, roman d'amour, retraduction, Roumanie, paratexte

Abstract: The study examines the reception in Romania of the novel *Paul and Virginia* (Bernardin de Saint-Pierre) from the first translation (1831) up to 2024, on the basis of editions, reprints, and critical responses in the press. The first Romanian version was by Iancu Buznea, followed by translations/reprints by A. Pelimon, D. Stăncescu, I. Săndulescu, A. Lascarov Moldovanu, V. Ursu, A. Năstase, and A. I. Ionescu. The peak of dissemination and popularity occurred in the interwar period through the "Biblioteca pentru toți" collection, which brought the text to a broad public, especially adolescents. Over time, the novel has consistently been perceived as a love story with a moral-pedagogical vocation, useful for the formation of young readers. The cover iconography and paratexts highlight both the exotic idyll and the tragic ending—elements that have sustained the book's emotional longevity.

Keywords: Paul and Virginia, romance novel, retranslation, Romania, paratext

Romanul *Paul și Virginia*, publicat de Bernardin de Saint-Pierre în 1788, este una dintre cele mai citite și traduse cărți din literatura franceză. Timp de peste două secole, această poveste de dragoste a captivat inimile și imaginația cititorilor din întreaga lume, inspirând scriitori ca Lamartine, Balzac, Flaubert, Baudelaire, George Sand, dar și pictori ai epocii precum Joseph Vernet, Moreau le Jeune, Gérard Girodet, Prud'hon sau Isabey. Romanul a stat la baza realizării unui serial de televiziune

francez în 1974¹, a fost reprezentat în numeroase compoziții muzicale², adaptări teatrale, în artă vizuală și chiar sub formă de benzi desenate³, devenind una dintre cele mai cunoscute povești de dragoste din istoria literaturii, alături de alte cupluri legendare precum Romeo și Julieta sau Tristan și Isolda. În plus, aceasta a fost îmbrățișată ca un element cheie în promovarea insulei Maurițius ca destinație turistică⁴.

În România, opera a fost tradusă de mai multe ori între 1831 și 2013 de către diverși traducători. Prima traducere a fost realizată de Iancu Buznea în 1831, la Iași, fiind urmată de cele ale lui Alexandru Pelimon, Dumitru Stăncescu, I. Săndulescu, Alexandru Lascarov-Moldovanu, Victoria Ursu, Alexandra Năstase și Anca Irina Ionescu.

În acest articol ne propunem să prezentăm aceste traduceri și să analizăm evoluția percepției romanului prin intermediul unor publicații apărute în spațiul românesc în perioada 1937-1968.

1. Este vorba de cele 6 episoade cu o durată de aproximativ 50 de minute, realizate de către Pierre-Gaspard Huit și Luc de Goustine. Aici au debutat actorii Véronique Jannot (a interpretat-o pe Virginie de la Tour) și Pierre-François Pistorio (a jucat rolul lui Paul), care aveau mai apoi să devină celebri în spațiul francofon. Acestea au fost postate pe canalul youtube.com în martie 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=zsXDMYAC0zE&t=251s>, (consultat în 23 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=SVMvf6E9xIA>, (consultat în 23 iulie 2023).

https://www.youtube.com/watch?v=hzV_8w4bNUA&t=325s, (consultat în 24 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=mZ4HrP7tdxQ&t=14s>, (consultat în 24 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=hb23EJ78Y0A>, (consultat în 25 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=eMhvXvdLMbw&t=142s>, (consultat în 25 iulie 2023).

2. De exemplu melodia „Redeviens Virginie” compusă de Jean-Jacques Debout în 1973 (<https://www.youtube.com/watch?v=yNtscpxN4s>), „Virginie...roman d'amour” lansată în 1983 și interpretată de Céline Dion (<https://www.youtube.com/watch?v=Fchf8U4MaS4>), „Ballade pour Paul et Virginie” a cântăreței Moune de Rivel (<https://www.youtube.com/watch?v=a3aALVxow3s>) sau genericul serialului din 1974 compus de Georges Delerue (<https://www.youtube.com/watch?v=p0WZNs286lk>).

3. În 2015, scriitoarea de origine maurițiană Shenaz Patel și ilustratorul Laval Ng au colaborat pentru a publica o versiune BD a romanului la Éditions IPC din Maurițius (conținând 52 de planșe). Lansarea volumului a avut loc la muzeul Blue Penny din Port Louis și a avut un mare succes.

4. De exemplu hotelul de patru stele „Veranda Paul et Virginie” și restaurantul „Le Saint Gérân” celebre pentru cadrul idilic și romantic pe care îl oferă; expoziția permanentă de la muzeul Blue Penny din capitala maurițiană, sculpturile cu cei doi protagoniști care împânzesc insula sau monumentele ridicate în amintirea naufragiului Saint-Gérân.

Romanul își face intrarea în țara noastră printr-o versiune intermediară din limba greacă, traducere realizată de Iancu Buznea, elev la Colegiul Sfântul Sava din București. *Pavel și Virginia*, apărută în 1831 și scrisă cu caractere chirilice, este dedicată prințului Mihail Sturdza. După cum putem afla din prefața acesteia, tânărul traducător era preocupat să dea o carte „cu adevărat folositoare pentru nația românească” și considera drept o datorie socială traducerea cărților „pe care le cunosc toate națiile luminate ale Europei” și care „pot contribui la luminarea și fericirea compatrioților”.

O ediție revizuită a romanului apare în 1911, la Editura Tipografiei „Neamul românesc” din Vălenii de Munte, la inițiativa lui Nicolae Iorga. În prefață, editorul mărturisește: „E un vechiu gând al meu, ajutat astăzi de tipografia ce o am la îndemână, acela de a face cunoscute unele din capodoperele literaturii universale în aceste vechi traduceri, lucrute cu multă iubire, cu o desăvârșită cinste și o îngrijitoare dragoste, într-un timp când scriitorii noștri nu se despărțiseră încă de buna limbă a poporului [...]”⁵. Iorga face de asemenea mențiuni în legătură cu reeditarea romanului, acest act cultural nelipsit de provocări: „Unele cuvinte demodate, unele desinențe părăsite trebuiau înlăturate. Aceasta a fost grija corectorului nostru, d. Seuca. Am revăzut la rîndul meu toate paginile cărții. Până pe la jumătate însă n-am crezut că trebuie să fie și verificată după original. Când am făcut-o pentru rest, m-am încredințat că Iancu Buznea n-a înțeles totdeauna, că, pe lângă unele greseli de neștiință, sînt altele, mai grele, care vin din neputința lui [...] de a înțelege unele finețe de simțire și subtilități de cugetare, cum se găsesc din bielsug în această scriere. Firește că, în această parte, s-au făcut îndreptările de nevoie”⁶. „O nouă ediție pe deplin verificată” promitea tipografia, dacă „va fi destul simț pentru literatura simplă și sănătoasă” din partea publicului, însă acest lucru nu s-a întîmplat, probabil din cauza conflictului geopolitic care avea să urmeze, și anume izbucnirea Primului război mondial în care și România a fost implicată.

Trebuie să menționăm faptul că în acest interval de timp (1831-1911), diferiți alți traducători au publicat versiunile lor în limba română. Alexandru Pelimon (1822-1881), de pildă, traducător, scriitor și poet care e cunoscut pentru că a promovat prin poeziile sale ideile progresiste ale Revoluției de la 1848 și a prezentat în lucrările sale cu mult realism timpurile în care

5. *Pavel și Virginia*, Bernardin de Saint-Pierre, traducere din limba franceză de Iancu Buznea (1831), reeditată la Editura Tipografiei „Neamul românesc”, Vălenii de Munte, 1911, prefață semnată de Nicolae Iorga, p. 3.

6. *Ibid.*, p. 4.

a trăit, a publicat, mai întâi, *Paul și Virginia* în anul 1850 la Tipografia lui Iosef Copainig, București. Scrisă cu alfabet de tranziție, aceasta a fost reeditată în 1872 la Tipografia Petrescu C.& Costescu, București, iar în 1876 la Tipografia Națională, Antreprenor C.N. Rădulescu. Cele două reeditări au fost realizate cu caractere latine.

În prefața ediției a II a, din 1872, traducătorul evidențiază rolul educativ al romanului: „Cartea cea morale, renumită în literatura franceză, e capul de operă ce formează inima, inspiră simțimente religioase, represintă tablouri atingătoare de familie: castitatea, amorul, amicitia și nefericirile din viață...”, „Cunoaștem prin aceasta obiceiuri de diferiți populi: cum egoismul predomină pre cel avut; cum virtutea înalță pre cel umilit...”, „laboare și modestie în traiul a două familii...”, „farmec și suferințe de amor...”, „Paul și Virginia este istoria tinereții, a simțământului pur, a amorului, a suferințelor și a lacrimilor pentru fiecare om”.

Așa cum arată Eugenia Oprescu în articolul său intitulat *Bernardin de Saint-Pierre și abatele Prévost în România*⁷, „Traducerea lui Iancu Buznea, comparată cu cea a lui Al. Pelimon apare ca mult mai modernă [...] Formele lexicale naive sau stângace folosite de Buznea au încântarea spontaneității, a începutului și inexperienței, pe când la Pelimon, după 20 sau chiar 40 de ani, neologismele oscilante, formele pe jumătate străine sau românizate la întâmplare strică fizionomia traducerii”⁸. Autoarea adaugă mențiunea că circulația acestor traduceri nu a fost prea mare, după cum se poate urmări și în cataloagele vremii; unele volume rămânând nevândute și câte 15-20 de ani.

Merită să precizăm că în luna februarie 2024, la Editura Andreiana din Sibiu a apărut transliterarea în caractere latine a ediției din 1850, realizată de doamna Liliana Oprescu, bibliotecar la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu⁹. Ediția reia în oglindă textul original: „Transliterarea din alfabetul de tranziție, în caractere latine respectă modul original de scriere a textelor

7. „Bernardin de Saint-Pierre și abatele Prévost în România”, Eugenia Oprescu, în *Revista de istorie și teorie literară*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 77-89.

8. *Ibid.*, p. 82.

9. *Paul și Virginia*, Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre, Traducere: Alexandru PELIMON, Ediția I, 1850, Editor&transliterare: Liliana Oprescu, apare cu binecuvântarea Î.P.S.Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, Editura Andreiana, Sibiu, 2024.

traducerii lui Alexandru Pelimon pentru ca cercetătorii care se ocupă de studierea limbii române scrise să poată compara tipăriturile *vremurilor*¹⁰.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, mai precis în 1896, apare o nouă traducere a romanului, în versiunea lui Dumitru Stăncescu, în colecția „Biblioteca pentru toți”. Folclorist, scriitor, publicist și traducător, Dumitru Stăncescu (1866-1899) este mai ales cunoscut deoarece a fondat în 1895, alături de librarul-editor Carol Müller din București, colecția „Biblioteca pentru toți” – cea mai veche, longevivă și populară colecție de beletristică din țara noastră (și a doua ca vechime din Europa). Aceștia și-au propus să facă accesibile oamenilor din toate categoriile sociale opere celebre ale scriitorilor români și străini la prețuri mici, inspirându-se după colecția germană de buzunar Reclams Universal-Bibliothek din Leipzig. Observăm că traducerea *Paul și Virginia* a fost publicată imediat în anul următor după înființarea colecției, apoi a fost reluată în 1918, 1919 și 1924 de către aceiași editori, în aceeași colecție. „Biblioteca pentru toți” a constituit un proiect emblematic pentru dezvoltarea culturală a României, având un răsunset și o circulație extraordinară, „o găseai în mâinile tuturor, tineri sau bătrâni, de ambele sexe, în tramvai, tren sau grădini”¹¹. Considerăm că acest lucru a contribuit în mare măsură la răspândirea romanului printre cititorii din acea vreme, din toate mediile sociale și de toate vârstele. A devenit foarte popular, mai ales în rândul adolescenților și al tinerilor, influențând astfel generații întregi, datorită poveștii de iubire idilică dintre cei doi protagoniști, plasată într-un decor exotic pe o insulă îndepărtată.

George Adrian observă în articolul său „Un romancier al adolescenței”, dedicat scriitorului francez cu ocazia bicentenarului nașterii acestuia, și apărut în *Adevărul Literar și Artistic*¹²:

10. *Ibid.*, în prefața semnată de Liliana Oprescu.

11. Biblioteca pentru toți – Istoria unui proiect emblematic pentru dezvoltarea culturală a României, <https://revista.bcub.ro/biblioteca-pentru-toti-istoria-unui-proiect-emblematic-pentru-dezvoltarea-culturala-a-romaniei/>, (consultat în 10 noiembrie 2023).

12. Adevărul literar și artistic, supliment al ziarului *Adevărul*, a fost una dintre cele mai importante publicații culturale, literare și artistice românești din prima jumătate a secolului XX (creată în 1871 de Al. V. Beldiman și C. Mille). De natură democratică și enciclopedică, revista a publicat fragmente de romane, texte dramatice, poezii din literatura română (dintre autori îi cităm pe Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Ion Pillat, Gala Galaction, I. Slavici, M. Sadoveanu etc.), precum și traduceri ale literaturii universale (engleză, franceză, germană, italiană, olandeză, portugheză, rusă etc.), interviuri despre viața literară și artistică din țară și din străinătate, scrisori inedite, note de călătorie etc. Printre cei mai traduși scriitori străini găsim: Alfred de Musset, Victor Hugo, Baudelaire, Verlaine, François Coppée, O. Wilde, James Joyce,

[...] scriitorului Bernardin îi datorăm una din cele mai prețioase cărți ale adolescenței noastre – cea mai profundă și mai fermecătoare poveste de dragoste din câte ne-au încântat tinerețea. Cine [...] nu s-a oprit mișcat și admirativ în fața acelei duioase povești de iubire, întâmplată departe, într-un colț minunat și neștiut de nimeni? Ce poate fi mai sublim decât acea dramă de nevinovăție și fericire, în mijlocul unei naturi bogate și poetice, mărturie vie și strălucită a generozității divine?¹³.

În opinia noastră, acest articol reprezintă cel mai frumos omagiu adus lui Bernardin de Saint-Pierre și nemuritorului său roman *Paul și Virginia*, în spațiul literar românesc. Autorul reamintește cititorilor puterea literaturii de a transcende timpul și spațiul, precum și caracterul clasic al romanului: „Jocurile lor, dragostea lor nevinovată și sfârșitul lor tragic, sunt imagini pe care generații întregi le-au purtat cu ele [...] Nimic din prospețimea și din farmecul povestirii nu s-a pierdut. Vremurile s-au schimbat și, odată cu ele, crezurile și mentalitatea oamenilor [dar aceștia] rămân la fel de mișcați și nefericiți ca adolescenții de acum 150 de ani”¹⁴.

Bicentenarul nașterii lui Bernardin de Saint-Pierre (celebrat în 1937) a suscitat o adevărată avalanșă de articole în presa românească a vremii

W. Emerson, Byron, Edgar Allan Poe, Shakespeare, A. Cehov, Maxim Gorky, H. Ibsen, Vladimir Korolenko, Blasco Ibanez, Wilhelm Hauff, Th. Mann, G. D'Annunzio etc. Majoritatea traducătorilor sunt scriitori români cunoscuți: Al. A. Philippide, Otilia Cazimir, Alexandru Marcu, Ionel Jianu, Adolph Stern, Elena Farago etc. În perioada comunistă, suplimentul, ca și ziarul *Adevărul*, și-a încetat apariția, dar a fost relansat în octombrie 1990, sub redacția lui Cristian Tudor Popescu. Pe data de 22 iunie 2011, revista și-a încetat complet activitatea.

13. George Adrian, „Un romancier al adolescenței”, în *Adevărul Literar și Artistic*, București, duminică 10 octombrie 1937, p. 8.

14. *Ibidem*.

precum *Adevărul Literar și Artistic* (supliment săptămânal al ziarului *Adevărul*), *Lupta*¹⁵, *Epoca*¹⁶, *Rampa*¹⁷.

15. *Lupta* a fost ziarul Partidului Național al românilor transilvăneni. Apare la Budapesta, zilnic (24 decembrie 1906-1 decembrie 1910). Director: Al. Vaida Voievod (1907); redactor șef Augustin Paul (1907). De la 7 ianuarie 1909, adaugă subtitlul Organ politic național. Cotidianul susține drepturile românilor de a folosi, în condițiile aplicării legii Appony, limba maternă în școală, informează cititorii în legătură cu evenimentele politice și sociale din România. În primul an de apariție colaborează O. Goga, Zaharia Bârsan, Nicolae Iorga, I. Slavici, Al. Ciura. În 1910, partea literară și politică este susținută, aproape în fiecare număr, de I.Slavici. Apar traduceri din A. Daudet, A. France, Marcel Prévost, Ed. De Amicis, etc.

16. *Epoca* a fost un ziar din România, înființat în 16 noiembrie 1885 la București de Nicolae Filipescu având ca director politic pe Grigore Păucescu și pe Barbu Ștefănescu Delavrancea ca prim-redactor. A fost ziarul oficial al Partidului Conservator. A apărut într-o primă serie până pe 14 iunie 1889 când fuzionează cu România liberă, iar în locul lor se publică Constituționalul. Între 28 noiembrie 1888 și 23 ianuarie 1889, numărul de duminică este literar. În 1886, *Epoca* editează un număr literar ilustrat, cu același titlu, 16 pagini în culori, și suplimentul *Epoca literară*. Reprezentând tinerii junimiști din Partidul Conservator, *Epoca* este, la început, un organ antiguvernamental, în polemică acerbă cu ziarul *Voința națională*, ziarul oficial al Partidului Liberal, aflat la putere de peste 10 ani. Delavrancea și Vlăhuța imprimă ziarului o orientare democratică. Apar traduceri din Gustave Flaubert, Guy de Maupassant, Mark Twain, Ovidiu. Treptat preocupările pentru literature scad. Între anii 1900-1902, Al. Antemireanu este autorul majorității articolelor cu conținut literar, al notelor și recenziilor. Între 1902 și 1903, N. Iorga colaborează cu o serie de articole de critică socială și politică la adresa claselor conducătoare. În 1904, partea literară este susținută de E. Lovinescu, care își începe aici activitatea de critic literar. În perioada neutralității, Octavian Goga semnează articole de chemare la unitate națională, *Epoca* situându-se pe poziția intrării României în război, alături de Franța și împotriva dualismului austro-ungar. După încheierea primului război mondial *Epoca* devine un ziar de informații. Alți colaboratori: I.L. Caragiale, Alexandru Vlăhuța, Titu Maiorescu, etc.

17. *Rampa* a fost o revistă de teatru, muzică, artă și literatură, publicată la București, al cărei prim număr a apărut la 14 octombrie 1911, din inițiativa lui N.D. Cocea și Alexandru Davila, ca *organ de informație, de critică și de îndrumare pentru artiști și pentru public*, având ca model ziarul teatral *Comoedia*, care apărea în Franța. Revista și-a încetat apariția în anul 1948. Între anii 1911 – 1946, *Rampa* a apărut de șase ori pe săptămână, iar apoi, între 1946 și 1948, săptămânal. Mult timp, revista *Rampa nouă ilustrată* a fost singurul cotidian de specialitate din lume. Pe toată durata apariției, titlul cotidianului a rămas neschimbat, dar subtitlul a variat, de-a lungul celor patru serii: *Rampa. Teatru, Muzică, Literatură, Artă* (1911 – 1913)- prima serie; *Rampa. Ziar zilnic de teatru, literatură, artă, muzică și sport* (din 28 noiembrie 1918) – a doua serie. A treia serie a apărut în perioada 1919 – 1938 (în 1937, titlul era *Rampa*), iar seria

După cum știm, în această perioadă care coincide cu cea interbelică, a existat o creștere semnificativă a interesului pentru literatura și cultura franceză în România, care poate fi atribuită utilizării pe scară largă a limbii franceze. Scriitorii francezi erau foarte apreciați, iar operele lor erau mult studiate în mediile școlare și universitare. Numeroși intelectuali și artiști români care s-au format în Franța au adus gustul pentru literatură în țara noastră și au privit spațiul francez ca pe o sursă de inspirație, iar tendințele culturale și mișcările intelectuale din această țară au influențat literatura și gândirea românească.

Un alt exemplu care ilustrează popularitatea scriitorului francez în România în această perioadă este articolul „Bi-centenarul nașterii lui Bernardin de Saint-Piere, cavalerul rătăcitor”¹⁸, publicat în ediția din 17 ianuarie 1937 a aceluiași ziar, *Adevărul Literar și Artistic*, semnat G.R.

Jurnalistul trasează parcursul tumultuos al scriitorului explorator și aventurier, acest „cavaler rătăcitor”, de la nașterea sa din 19 ianuarie 1937 și până la moartea sa survenită în 21 ianuarie 1814. Furnizează detalii despre familia sa, copilăria și adolescența petrecută la Le Havre unde „era rebel în ceea ce privește disciplina școlară, evitând camaraderia, iubind mai degrabă singurătatea, florile și animalele”, călătoriile sale la curțile regale ale Europei, poveștile de dragoste pe care le-a avut cu diverse prințese ale timpului, șederea sa în Île de France care l-a inspirat să scrie romanul *Paul și Virginia*, precum și ultimii ani ai vieții petrecuți la Éragny. Articolul este însoțit de două imagini care ilustrează scene celebre din roman, și anume „Naufragiul Virginiei” și „Despărțirea”.

Timp de peste patru decenii traducerea care a circulat cel mai mult în spațiul românesc a fost cea a lui Dumitru Stăncescu, prin intermediul colecției amintite, „Biblioteca pentru toți”¹⁹. Chiar dacă romanul a atins apogeul în perioada interbelică (ca difuzare, popularitate, număr de

a patra a apărut, după o pauză de șase ani, între 1946 – 1948. La cele patru serii, în afară de N. D. Cocea, Alexandru Davila, au colaborat numeroase nume celebre, cum ar fi: Gala Galaction, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Eugen Lovinescu, Liviu Rebreanu, Alexandru Macedonski, Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, Victor Eftimiu, etc.

18. „Bi-centenarul nașterii lui Bernardin de Saint-Piere, cavalerul rătăcitor”, G.R., în *Adevărul Literar și Artistic*, București, 17 ianuarie 1937, p. 4.

19. În această perioadă, mai exact în 1908, a mai apărut o traducere a romanului, și anume cea realizată de Ioan Săndulescu, la Editura „Librăriei Școalelor” C.Sfetea din București și reluată în aceeași formă în antologia *Poezia lirică din timpul războiului pentru neatarnare 1877-1878* de la aceeași editură, din același an.

cititori, recenzii, articole, etc.), în ianuarie 1939, anul izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, apare o nouă traducere, și anume cea realizată de Alexandru Lascarov-Moldovanu, la Editura „Cugetarea” Georgescu-Delafras din București²⁰. Ediția din 21 ianuarie 1939 a ziarului *România* semnalează apariția acestei traduceri: „Cugetarea Georgescu-Delafras a lansat într-o excelentă traducere *Paul și Virginia*, vestita scriere a lui Bernardin de Saint-Pierre, în tălmăcirea d-lui Al. Lascarov-Moldovanu. Lectura cea mai potrivită pentru toți cei ce se află în pragul intrării în viață. Nepieritoare operă care înfruntă vremurile ca o carte a tuturor generațiilor”²¹. În următoarea zi, același ziar propune o recenzie mai complexă a romanului și promovează din nou traducerea recent apărută:

Dintre operele literare destinate tinerimii *Paul și Virginia* este lectura cea mai potrivită adolescenței. Tranziția de la lucrările copilărești la viață este magistral realizată în această prețioasă scriere. Tragica problemă a perpetuării nu-i pusă păgânește; Paul și Virginia se iubesc c'o dragoste plină de virtute și răbdare creștinească. Aici stă chiar explicația că opera lui Bernardin de Saint-Pierre înfruntă vremurile ca o carte a tuturor generațiilor. D. Alexandru Lascarov-Moldovanu a ridicat tălmăcirea la înălțimea originalului și astfel „Cugetarea” lansează o traducere de factură superioară²².

În ziarul *Curentul*, ediția din 20 ianuarie 1939 găsim un alt anunț despre apariția acestei traduceri: „Paul și Virginia”, cartea care a legănat visurile atâtor adolescente, a apărut de curând în „Noua Colecție Delafras”, într-o nouă și mlădioasă traducere, datorită d-lui Al. Lascarov-Moldovanu. Dintre operele literare destinate tinerimii, „Paul și Virginia”, care a dus peste mări și țări faima lui Bernardin de Saint-Pierre, este lectura cea mai potrivită adolescenței”²³.

Alexandru Moldovanu-Lascarov (1885-1971) a fost un prozator, avocat, politician, publicist și traducător român, bun prieten al lui Petre C. Georgescu-Delafras, fondatorul editurii Cugetarea unde a apărut traducerea *Paul și Virginia* mai întâi în 1939 și reluată apoi în 1945. Veritabil misionar creștin, prin opera sa de creație și prin traduceri din limba franceză și engleză, acesta s-a consacrat promovării unei literaturi moralizatoare

20. Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducere de Al.Lascarov-Moldovanu, Editura „Cugetarea” Georgescu-Delafras, București, 1939.

21. În ziarul *România*, București, nr. 230, 21 ianuarie 1939, p. 2.

22. În ziarul *România*, București, nr.231, 22 ianuarie 1939, p. 4.

23. „Paul și Virginia”, *Curentul*, anul XII, No. 3939, 20 ianuarie 1939, p. 2.

destinate tineretului. Așa cum mărturisește și editorul în cartea sa autobiografică *Cum am cucerit viața*²⁴, obiectivul său principal era educarea caracterului tinerilor, iar romanul *Paul și Virginia* corespundea întru totul scopului colecției care urma să publice cărți bune pentru tineretul de la 13 la 18 ani, ediție întregită de alte titluri precum *Fii om de caracter* (S. Smiles), *Print și cerșetor* (Mark Twain), *Casa cu rodii* (Oscar Wilde) sau *Lumina care nu se stinge* (Alice Gabrielescu).

Traducerea lui Lascarov va cunoaște încă două reediții: prima la Editura Candela din Craiova în 1991²⁵ (remarcăm mențiunea „roman de dragoste” pe prima pagină), iar cea de-a doua în 2007²⁶ la Editura Mitropoliei Olteniei, în colecția „Romanul tânărului creștin”. Este interesant de observat că Biserica Română a acordat o atenție deosebită romanului *Paul și Virginia*. Motivul acestei reeditări poate fi modelul de iubire pură, virtuoasă care este prezentată în carte și care devine din ce în ce mai rară în societatea modernă. Într-o lume în care valorile morale se deteriorează progresiv, în special în rândul generației mai tinere, retipărirea acestei cărți ne amintește de importanța păstrării acestor valori. Este laudabilă decizia Bisericii Române de a promova, prin reeditarea acestei cărți, o cultură a moralității în societatea românească. Între cele două coperti ale acestor ediții apărute la șaisprezece ani distanță, există o diferență frapantă: în timp ce coperta ediției din 1991 prezintă siluetele a doi tineri îndrăgostiți pe malul mării, într-un cadru romantic nocturn și exotic, cea a ediției din 2007 conține o ilustrație care înfățișează doi sfinți.

În perioada comunismului, mai exact în 1967, apare traducerea doamnei Victoria Ursu, la Editura pentru literatură²⁷. În prefață, Bianca Dumitrașcu notează:

[...] dincolo de ierarhizările didactice și de încadrările clasice, *Paul și Virginia* este o carte a adolescenței. O tragedie inofensivă și elegantă, parcă anume alcătuită pentru a sta la îndemână și a călăuzi acea sensibilitate

24. Petre Georgescu-Delafras, *Cum am cucerit viața*, prefață de Adrian Cioroianu, postfață de Mirela Corlățean, Curtea Veche, București, 2014.

25. *Paul și Virginia*, Bernardin de Saint-Pierre, traducere de Al.Lascarov-Moldovanu, roman de dragoste, Editura Candela, Craiova, 1991.

26. *Paul și Virginia*, Bernardin de Saint-Pierre, traducere de Al.Lascarov-Moldovanu, Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan Mitropolitul Olteniei, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007.

27. *Paul și Virginia. Coliba indiană*, Bernardin de Saint-Pierre, în românește de Victoria Ursu, prefață de Bianca Dumitrașcu, Editura pentru literatură, colecția „Biblioteca pentru toți”, 1967.

stranie, dureroasă și penetrantă, lipsită de criterii ferme, ezitantă în manifestări, având ca singură busolă setea de puritate care se cheamă *adolescență*. Este unul din locurile de întâlnire, una din amintirile comune ale tuturor generațiilor de adolescenți de aproape două secole încoace. Și de aceea, pentru cititorul adult contemporan un document cu valoare sentimentală, venind cu o prețioasă încărcătură afectivă dinspre propria-i copilărie²⁸.

Observăm tonalitatea nostalgică cu care prefațatoarea prezintă noua traducere cititorilor vremii, acest „document cu valoare sentimentală”. Dovadă că romanul exista încă în imaginarul colectiv al românilor în această perioadă este și rubrica intitulată „Mai credeți în Paul și Virginia?”, din ziarul *Scînteia tineretului*²⁹, propusă de Ionel Hristea (care apare în edițiile din 15 octombrie, 4 și 21 noiembrie, 2 și 16 decembrie 1968). În cadrul acesteia, jurnalistul îi invita pe tineri (și nu numai) să se implice în discuții pe diverse teme legate de iubirea adolescentină, iubirea matură, căsătorie, relații romantice, relații extraconjugale, etc. Rubrica a avut un mare succes, autorul primind sute de scrisori de la cititori din toate colțurile țării, în care aceștia își exprimau propriile păreri cu privire la cele discutate în ediția anterioară. Într-una dintre aceste scrisori, o doamnă remarcă: „Cine nu a citit frumosul roman de dragoste al lui Paul și Virginia? Cine nu s-a înduișat până la lacrimi de această dragoste sinceră și curată, plină de nevinovăție și pasiune? Și cine nu s-a indignat în fața soartei crude care a nimicit această iubire? Dar nu despre cartea lui Bernardin de Saint-Pierre este vorba aici, ci despre un Paul și o Virginie contemporani”³⁰.

28. *Ibid.*, p. XXX.

29. *Scînteia tineretului*, Organ Central al Uniunii Tineretului Comunist. Apare la București, zilnic (1944-1989). Acesta contribuie alături de ziarele *Scînteia* și *Era socialistă* la educarea tineretului în spiritul dragostei de patrie și partid, la mobilizarea tineretului muncitor și studenților pe marile șantiere naționale Bumbești-Livezeni, Salva-Vișeu, Agnita-Botorca, Canalul Dunăre-Marea Neagră. În fruntea acțiunilor tineretului comunist se află Nicolae Ceaușescu, care semnează în primele numere ale ziarului din 1944 articole referitoare la lupta tineretului pentru democratizarea țării. Colaboratori: Paul Georgescu, Mihnea Gheorghiu, Ion Marin Sadoveanu, etc. Rubricile culturale și literare s-au schimbat de-a lungul celor aproape patru decenii de apariție, dar preocuparea pentru problemele culturale și literare, pentru stimularea creației tinerilor au rămas constante.

30. „Mai credeți în Paul și Virginia?”, *Scînteia tineretului*, București, 4 noiembrie 1968, p. 1.

Traducerea Victoriei Ursu a fost reeditată mai întâi în 1970³¹, în volumul care include alte două romane de dragoste celebre din literatura universală, și anume: *Tristan și Iseut* (traducere realizată de Alexandru Rally) și *Manon Lescaut* (în versiunea traducătoarei Alice Gabrielescu) în colecția „Romanul de dragoste” a Editurii Eminescu din București.

A doua reeditare apare în 1992³², alături de *Coliba indiană*, un alt roman al scriitorului francez tradus la noi în țară de diverși traducători. În postfață găsim un mesaj din partea editurii care motivează apariția reediției ca fiind „cartea care nu trebuie să lipsească din biblioteca personală a iubitorului de frumos” și amintindu-ne că aceasta „dăinuie încă vie, dinamică, roditoare de peste două secole, încântând atâtea și atâtea generații”:

Încă de la prima ediție – în 1787 – cartea este acceptată cu entuziasm, constituind un triumf imediat. Tulburător este faptul că, departe de a cădea în uitare în anii următori succesul se înnoiește. Pentru a cuprinde într-o enumerare completă numărul edițiilor speciale și de lux, ilustrate și populare, întreprinse până la sfârșitul secolului al XVIII-lea ar fi necesar un catalog voluminos. Lăsând la o parte diversele prelucrări până la sfârșitul secolului al XIX-lea bibliografia cărții se îmbogățește cu un număr fără precedent de adaptări teatrale, dramatizări, transpuneri muzicale de toate genurile. Au invadat scenele lumii comedii, drame, tragedii, vodeviluri, spectacole de pantomimă și două opere în câte trei acte. Intrată în patrimoniul valorilor universale, cartea dăinuie încă vie, dinamică, roditoare de peste două secole, încântând atâtea și atâtea generații. Este cartea care nu trebuie să lipsească din biblioteca personală a iubitorului de frumos³³.

Începând cu ediția din 1967 a Victoriei Ursu, copertile romanului au început să fie colorate, să conțină ilustrații, imagini, inscripții, fiind mai atractive din punct de vedere vizual pentru cititorii interesați. De exemplu, coperta ultimei ediții evocate, cea din 1992, ilustrează un cuplu de îndrăgostiți, doi tineri zâmbitori, fericiți care ne amintesc de superproducțiile hollywoodiene. Fundalul este bine ales, sugerând peisajul idilic al insulei Maurițius cu palmieri, vegetație luxuriantă, stânci, apa

31. *Tristan și Iseut*, *Manon Lescaut* (Abatele Prévost), *Paul și Virginia* (Bernardin de Saint-Pierre). Traduceri de: Alexandru Rally, Alice Gabrielescu și Victoria Ursu, Editura Eminescu, colecția „Romanul de dragoste”, București, 1970.

32. *Paul și Virginia*. *Coliba indiană*. În românește de Victoria Ursu, Editura Indra, Editura Silva-Pres, București, 1992.

33. *Ibid.*, în postfața semnată de către editură.

turcoaz, care ne face totodată să ne gândim la filmul emblematic „Laguna albastră”, apărut în 1980.

Spre deosebire de această copertă, cea a ediției din 2004³⁴ (care urmează în ordine cronologică), tradusă de Alexandra Năstase, pune accentul pe caracterul tragic al romanului. Ceea ce ne atrage imediat atenția este inscripția „O cutremurătoare poveste de dragoste inspirată din fapte reale”. Descrierea de pe coperta IV ne dezvăluie finalul trist și dramatic al celor doi îndrăgostiți care se vor reuni în moarte (la fel ca și binecunoscutele cupluri Romeo și Julieta sau Tristan și Isolda):

Povestea de iubire dintre Paul și Virginia, sfârșită tragic într-o catastrofă navală, este inspirată din fapte reale. Este povestea de iubire ideală dintre doi tineri curați, care trăiesc în afara civilizațiilor corupătoare, neavând habar de ceea ce se petrecuse în cine știe ce locuri sau vremuri îndepărtate. O dată ce un sâmbure de civilizație apare în viața celor doi, liniștea și armonia acestora se destramă pe nesimțite și numai moartea îi va reuni, de această dată pentru totdeauna...³⁵.

Traducerea canonică a lui Dumitru Stăncescu care a guvernat pe teritoriul românesc mai bine de patru decenii, a fost reeditată în 2010 la Editura MondoRo din București, în colecția „EROS romanul de dragoste”³⁶. Smaranda Cosmin, prefățatoarea volumului (cunoscută pentru că a tradus în limba română mai mulți scriitori francezi precum Montaigne, Marguerite Yourcenar, Diderot, Jules Verne, Charles Perrault) subliniază de asemenea aspectul tragic al romanului, evocând episodul morții Virginiei, „cea mai pudică îndrăgostită din toate timpurile”³⁷, când aceasta refuză să se dezbrace pentru a se salva în timpul naufragiului la întoarcerea sa din Franța. Actul său care nu a fost deloc văzut neobișnuit în epoca în care a apărut romanul, este de neconceput pentru cititorii din vremurile noastre:

[...] descoperim în acest roman al unei dragostei nefericite o încântătoare pastorală exotică, o ipostaziere poetică a adolescenței, a sufletului pur, a tandreței și a ingenuității împinsă – demonstrativ- la limita tragicului [...] Dragostea ingenuă, paradisiacă dintre cei doi adolescenți creșcuți în colonii, departe de corupția metropolei [...] e aureolată, tragic, de pudoarea eroinei care preferă înecul renunțării la veșmintele care i-ar dezvălui nuditatea.

34. *Paul și Virginia*, trad. Alexandra Năstase, Aldo Press, coll.Solaris, București, 2004.

35. *Ibid.*

36. *Paul și Virginia*, Bernardin de Saint-Pierre, Traducere Dumitru Stăncescu (1866-1899), Editura MondoRo, București, 2010.

37. Mircea Ștefănescu, „Paul și Virginia”, *Vremea*, februarie 1942, p. 8.

Exaltarea pudorii (de neconceput pentru cititorii de azi) e un elogiu adus virtuții, așa cum era ea concepută într-o societate contradictorie, precum cea a secolului al XVIII-lea francez sau englez³⁸.

Totuși, acest gest al protagonistei a fost frecvent comentat în spațiul nostru literar. De exemplu, Alexandru Philippide, scriitor, poet și traducător român, în articolul său „Plăcerea recitării”³⁹ din 1942 considera acest episod ca fiind „de un mare ridicul”:

Cu prilejul împlinirii a o sută cincizeci de ani dela apariția povestirii lui Bernardin de Saint-Pierre, m’am apucat să recitesc povestea tragică și dulceagă a lui Paul și a Virginiei în insula lor frumoasă dela tropice. Și m’am gândit la valurile de lacrimi pe care le-a stors celebrul pasaj în care casta și pura Virginia, surprinsă de naufragiu, refuză să se desbrace de rochiile ei grele și să se lase luată în brațe de un matelot spre a fi salvată, preferând să moară decât să apară în cămașă în fața unui bărbat străin. Sublimul e un lucru foarte relativ. Tot pasajul amintit este de un mare ridicul și stilul lui Bernardin deașijderea.

Smaranda Cosmin își încheie prefața calificând romanul „bestseller-ul sfârșitului de secol XVIII”, elogiât în mediul anti-iluminist, apoi în cel revoluționar pentru rezonanțele antisclavagiste, și, conform acesteia, chiar dacă este „caduc” în bună măsură în zilele noastre, romanul rămâne „un text fundamental pentru înțelegerea gândirii convulsivului secol al XVIII-lea”.

Coperta acestei ediții este, după părerea noastră, cea mai modernă din punct de vedere grafic și totodată fidelă subiectului romanului. Putem observa imaginea unei tinere fete, cu un chip angelic și de o frumusețe încântătoare care ne face să ne gândim la personajul Virginiei, două cabane din lemn care ne amintesc de locuințele protagoniștilor; palmierii, oceanul și muntele din fundal care sugerează insula Maurițius, locul unde s-a desfășurat acțiunea romanului. În plus, remarcăm o construcție modernă, o instituție, care poate simboliza raportul dintre civilizație și natură, o temă principală a romanului.

Ultima retraducere a romanului aparține doamnei Anca Irina Ionescu și a apărut în 2013 în colecția „Iubiri de altădată” de la Editura Allfa, București⁴⁰. Profesor de Limbi și Literaturi Slave în cadrul Universității

38. *Ibid.*, p. 7.

39. Alexandru Philippide, „Plăcerea recitării”, *Vremea*, 23 august 1942, p. 6.

40. Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducere din limba franceză și note de Anca Irina Ionescu, Allfa, București, 2013.

București și traducătoare înzestrată, Anca Irina Ionescu are în palmares peste 250 de traduceri din opt limbi de circulație (engleză, franceză, rusă, polonă, cehă, slovacă, bulgară, italiană), cuprinzând autori de prestigiu precum: L. N. Tolstoi, A. P. Cehov, H. Sienkiewicz, S. Vraceanski, J.A. Comenius, B. Pasternak, J. Clavell, William Faulkner, Winston Churchill, François Mauriac, Bernardin de Saint Pierre, Alexandre Dumas, etc. Operele traduse datează din epoci diferite, acoperind o perioadă de 700 de ani (sec. XIV-XXI). Pentru activitatea desfășurată în domeniul promovării culturii cehe în România a primit în 2016 premiul *Gratias agit*, fiind prima româncă distinsă cu acesta.

În ceea ce privește traducerea romanului francez, după spusele autoarei, a fost o propunere editorială, iar principala preocupare a fost să redea atmosfera epocii respective într-un limbaj cât mai accesibil pentru cititorul actual. În plus, susține că publicul român ar trebui să citească romanul *Paul și Virginia* pentru că „este unul din primele romane din literatura universală și problematica abordată este la fel de actuală astăzi ca și atunci”.

Apariția acestei traduceri a suscitat mai multe recenzii în mediul online, pe diverse bloguri literare, din care deducem că romanul este citit și astăzi de unii pasionați de literatură și face obiectul unor comentarii argumentate. De exemplu, un blogger mărturisește:

Povestea este pe cât de simplă, pe atât de tristă. Dar oare cine nu cunoaște povestea de dragoste, cu final atât de tragic dintre Paul și Virginia? [...] Acum dacă stau bine și mă gândesc ajung la concluzia că este a treia oară când recitesc acest tulburător roman și de fiecare dată o fac cu mult drag și cu un sentiment de profundă decepție ajungând la ultimele pagini [...] De ce acești tineri frumoși, uniți prin atâta tandrețe, cu sufletele pure, care nu cunoșteau minciuna și invidia au avut un destin atât de crud? [...] Dacă în viață acești tineri nu au putut fi împreună, în moarte cu siguranță vor fi [...] Foarte trist. Pur și simplu nu mai am cuvinte. Meditând îmi amintesc de finalul din Tristan și Isolda cum tot așa ei se regăsesc după moarte [...] Recomand acest roman din toată inima. Este o lectură simplă, dar plină de nostalgie și scrisă cu o eleganță desăvârșită⁴¹.

Pe un alt blog⁴², romanul are ca „plus” faptul că este „o poveste neobișnuit de naivă în perioada de glorie a seriei *Fifty Shades of Grey*, un text străbătut de sugestii erotice foarte subtile și scris cu aspirația plină de tandrețe a unei purități regăsite” și este recomandat tuturor „îndrăgostiților

41. <http://alexysbooks.blogspot.com/2016/01/paul-si-virginia-de-bernardin-de-saint.html?m=1>, (consultat în 15 martie 2024).

42. <https://bookblog.ro/recenzie/sacrificiul-inocentei/>, (consultat în 14 martie 2024).

care apreciază literatura clasică, romanticilor incurabili care mai cred în forța magnetică a unei simple strângeri de mână și curioșilor cu gusturi eclectice care citesc și Anaïs Nin, dar și Bernardin de Saint-Pierre cu toată îndrăzneala unor experiențe literare atât de diferite”.

Alți cititori consideră că romanul nu mai este potrivit pentru „vremurile noastre”: „Ai povestit foarte frumos, dar cartea nu prea mai e pentru vremurile noastre. Din punct de vedere literar, e foarte bine scrisă. Nu știu dacă o mai citește vreun băiat în zilele noastre, deși ar merita, pentru că ar mai aduce o undă de sensibilitate în această lume dură și prozaică”⁴³.

Coperta romanului înfățișează o insulă în formă de inimă acoperită de un pâlcc de pădure, în mijlocul unui ocean, sugerând conținutul cărții – o poveste de iubire petrecută în cadrul exotic al unei insule îndepărtate.

În acest articol ne-am propus să surprindem modul în care a fost receptat romanul *Paul și Virginia* în țara noastră, atât prin traduceri și reeditările acestora care au apărut în perioada 1831-2024, cât și prin prisma articolelor, recenziilor publicate în presă de-a lungul vremii. În acest articol ne-am propus să surprindem modul în care a fost receptat romanul *Paul și Virginia* în țara noastră, atât prin traduceri și reeditările acestora care au apărut în perioada 1831-2024, cât și prin prisma articolelor, recenziilor publicate în presă de-a lungul vremii, romanul fiind constant privit ca unul de dragoste cu vocație moral-pedagogică. Așa cum am arătat, acesta a atins apogeul ca popularitate, difuzare, număr de lectori în perioada interbelică, datorită colecției „Biblioteca pentru toți”, influențând generații întregi de lectori, în special adolescenți, datorită poveștii de iubire dintre Paul și Virginia, petrecută în cadrul idilic al insulei Maurițius. Așa cum am arătat, romanul a atins apogeul ca popularitate, difuzare, număr de lectori în perioada interbelică, datorită colecției „Biblioteca pentru toți”. Acesta a influențat generații întregi de lectori, în special adolescenți, datorită poveștii de iubire dintre Paul și Virginia, petrecută în cadrul idilic al insulei Maurițius. După anul 1970, presa nu ne mai oferă informații despre cum a fost receptat acesta, însă existența a 6 reediții a unor versiuni anterioare (1970-2024), a unei traduceri noi (cea din 2013) și mai multe recenzii pe diferite bloguri literare, ne indică faptul că romanul a supraviețuit vremii în spațiul cultural românesc, chiar dacă nu se mai bucură de notorietatea de altădată.

43. <http://alexybooks.blogspot.com/2016/01/paul-si-virginia-de-bernardin-de-saint.html>, (consultat în 15 martie 2024).

Bibliografie

Traduceri

- Bernardin de Saint-Pierre, *Pavel și Virginia*, alcătuită franțuzește de Bernarden de la Senpier, cu o notițe asupra vieții sale, scrisă de sine însuși. Acum întâea oară tălmăcită și tipărită rumânește de Iancu Buznea, Iași, 1831.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducție de A. Pelimon, Tipografia lui Iosef Copainig, București, 1850.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducțiune de Alessandru Pelimon, Ed. II, Tipografia Petrescu C.&Costescu, Bucuresci, 1872.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducțiune de Alessandru Pelimon, Ed. III, Tipografia Națională, Antreprenoru C.N.Rădulescu, 1876.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, roman, traducție de Dumitru Stăncescu, Edit. Librăriei Carol Müller, colecția „Biblioteca pentru toți”, n° 96-97, București, 1896.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia. Coliba indiană*, traducere de I. Săndulescu, Imprimeria și Editura „Librăriei Școalelor”, C. Sfetea, 1908.
- Ioan Săndulescu, „*Poezia lirică din timpul războiului pentru neatârnare 1877-1878*”, cu o prefață de d-l Gh. Bogdan-Duică, Editura „Librăriei Școalelor” C.Sfetea, București, 1908.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Pavel și Virginia*, traducere din limba francesă de Iancu Buznea (1831), reeditată la Editura Tipografiei „Neamul românesc”, Valenii de Munte, 1911, prefață semnată de Nicolae Iorga, p. 3.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducere de Dumitru Stăncescu, „Librăria Universală Leon Alcalay”, colecția „Biblioteca pentru toți”, n° 96, 96a, 97, 97a, București, 1918.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducere de Al. Lascarov-Moldovanu, Editura „Cugetarea” Georgescu-Delafras, București, 1939.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducere de Al. Lascarov-Moldovanu, Editura „Cugetarea” Georgescu-Delafras, București, 1945.
- Bernardin de Saint-Pierre *Paul și Virginia. Coliba indiană*, în românește de Victoria Ursu, prefață de Bianca Dumitrașcu, Editura pentru literatură, colecția „Biblioteca pentru toți”, 1967.
- Tristan și Iseut, Manon Lescaut* (Abatele Prévost), *Paul și Virginia* (Bernardin de Saint-Pierre). Traduceri de: Alexandru Rally, Alice Gabrielescu și Victoria Ursu, Editura Eminescu, colecția „Romanul de dragoste”, București, 1970.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducere de Al.Lascarov-Moldovanu, roman de dragoste, Editura Candela, Craiova, 1991.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia. Coliba indiană*. În românește de Victoria Ursu, Editura Indra, Editura Silva-Pres, București, 1992.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, trad. Alexandra Năstase, Aldo Press, coll.Solaris, București, 2004.

- Bernardin de Saint-Pierre *Paul și Virginia*, , traducere de Al.Lascarov-Moldovanu, Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan Mitropolitul Olteniei, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, Traducere Dumitru Stăncescu (1866-1899), Editura MondoRo, București, 2010.
- Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, traducere din limba franceză și note de Anca Irina Ionescu, Allfa, București, 2013.
- Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, , Traducere: Alexandru PELIMON, Ediția I, 1850, Editor&transliterare: Liliana Opreșcu, apare cu binecuvântarea Î.P.S.Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, Editura Andreiana, Sibiu, 2024.

Articole de presă

- Adrian, George, «Un romancier al adolescenței», in *Adevărul Literar și Artistic*, București, duminică 10 octombrie 1937, p. 8.
- Cerbu, Alexandru, «Bicentenarul lui „Bernardin de Saint-Pierre”», in *Rampa*, București, 21 ianuarie 1937, p. 1.
- Hristea, Ionel, «Credeti în „Paul și Virginia”?», in *Scînteia tineretului*, 4 noiembrie 1968, p. 1-2.
- Hristea, Ionel «Credeti în Paul și Virginia?», in *Scînteia tineretului*, 21 noiembrie 1968, p. 1,4.
- Hristea, Ionel «Mai credeti în „Paul și Virginia”?», in *Scînteia tineretului*, 15 octombrie 1968, p. 1,4.
- Hristea, Ionel, «Mai credeti în „Paul și Virginia”?», in *Scînteia tineretului*, 2 decembrie 1968, p. 1-2.
- Hristea, Ionel, «Mai credeti în „Paul și Virginia”?», in *Scînteia tineretului*, 16 decembrie 1968, p. 1,3.
- Phillippide, Alexandru «Plăcerea recitirii», in *Vremea*, București, 23 august 1942, p. 6.
- SEV, «O idilă celebră. Paul și Virginia și Bernardin de Saint-Pierre», in *Adevărul*, București, miercuri 29 ianuarie 1914, p. 1.
- „Paul și Virginia”, *Curentul*, București, anul XII, n° 3939, 20 ianuarie 1939, p. 2.
- „Paul și Virginia”, *România*, București, n° 231, 22 ianuarie 1939, p. 4.

Sitografie

- <https://www.youtube.com/watch?v=zsXDMYAC0zE&t=251s>, (consultat în 23 iulie 2023).
- <https://www.youtube.com/watch?v=SVMvf6E9xIA>, (consultat în 23 iulie 2023=.

https://www.youtube.com/watch?v=hzV_8w4bNUA&t=325s, (consultat în 24 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=mZ4HrP7tdxQ&t=14s>, (consultat în 24 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=hb23EJ78Y0A>, (consultat în 25 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=eMhvXvdLMbw&t=142s>, (consultat în 25 iulie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=yNtscxpxN4s>, (consultat în 13 iunie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=Fchf8U4MaS4>, (consultat în 20 iunie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=a3aALVxow3s>, (consultat în 22 iunie 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=p0WZNs286lk>, (consultat în 22 iunie 2023).

<https://revista.bcub.ro/biblioteca-pentru-toti-istoria-unui-proiect-emblematic-pentru-dezvoltarea-culturala-a-romaniei/>, (consultat în 10 noiembrie 2023).

<http://alexysbooks.blogspot.com/2016/01/paul-si-virginia-de-bernardin-de-saint.html>, (consultat în 15 martie 2024).

<http://alexysbooks.blogspot.com/2016/01/paul-si-virginia-de-bernardin-de-saint.html?m=1>, (consultat în 15 martie 2024).

<https://bookblog.ro/recenzie/sacrificiul-inocentei/>, (consultat în 14 martie 2024).